МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
ФЕДЕРАЛЬНОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ БЮДЖЕТНОЕ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
«УФИМСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ НАУКИ И ТЕХНОЛОГИЙ»

Программа
вступительного испытания на базе профессионального образования

по предмету
«Башкирский язык»

Программа вступительных испытаний по башкирскому языку (тестовые задания) разработана для организации и проведения вступительных испытаний абитуриентов.

Цель проведения вступительного испытания – определение уровня подготовки абитуриентов, объективной оценки их способностей освоить образовательную программу высшего образования.

Задачи проведения вступительного испытания – определить, обладает ли абитуриент навыками башкирского правописания, а также основными знаниями в области теории башкирского языка, предусмотренными государственными стандартами среднего (полного) общего образования.

Форма проведения экзамена:

Вступительное испытание по башкирскому языку сдается письменно в форме теста. Содержание тестовых заданий по башкирскому языку соответствует основным разделам по соответствующему предмету, включенным в программу среднего общего образования.

Длительность проведения экзамена: 2 астрономических часа (120 минут без перерыва).

Требования к знаниям и умениям абитуриентов

Программа составлена на основе федерального государственного образовательного стандарта среднего общего образования.

Варианты для вступительного испытания по башкирскому языку составлены в соответствии с типовой программой для поступающих в образовательные организации высшего образования и включают в себя основные разделы:

лексикология

фонетика

орфография

морфология

словообразование

синтаксис и пунктуация.

Абитуриент должен:

1. Знать:

– основные орфоэпические, лексические, грамматические, орфографические и пунктуационные нормы современного башкирского литературного языка;

2. Уметь:

– определять функционально-стилевую принадлежность слова;

– пользоваться нормами словообразования;

– употреблять грамматические формы слов в соответствии с литературной нормой и стилистическими особенностями создаваемого текста;

– различать предложения простые и сложные, обособляемые обороты, прямую речь и слова автора, цитаты;

– уметь пользоваться правилами правописания.

3. Владеть:

– основными теоретическими положениями в области орфографии, морфологии, синтаксиса и пунктуации;

– нормами словообразования.

Содержание программы вступительного испытания

1. Башҡорт теле. Башҡорт теленең башҡа төрки телдәренә ҡәрҙәшлеге.

2. Әҙәби тел төшөнсәһе. Хәҙерге башҡорт әҙәби теле.

3. Фонетика. Башҡорт телендә һуҙынҡы өндәр системаһы (вокализм). Һуҙынҡы өндәрҙе классификациялау принциптары.

4. Фонетика. Башҡорт телендә тартынҡы өндәр системаһы (консонантизм). Тартынҡы өндәрҙе классификациялау принциптары.
5. Сингармонизм. Башҡорт телендә сингармонизм күренешенең үҙенсәлектәре. Сингармонизм төрҙәре.
6. Башҡорт телендә өндәрҙең позицион үҙгәреше (редукция, элизия, протеза, эпентеза, эпитеза).
7. Башҡорт телендә өндәрҙең комбинаторлы үҙгәреше (ассимиляция, диссимиляция, аккомодация, метатеза, диэреза).
8. Орфография. Башҡорт орфографияһының төп принциптары.
9. Башҡорт теленең диалекттары.
10. Әҙәби тел һәм диалект. Диалекттарҙың әҙәби телгә мөнәсәбәте.
11. Һүҙ төркөмдәре. Башҡорт теленең һүҙ төркөмдәре системаһы.
12. Һүҙ составы. Тамыр һәм нигеҙ һүҙҙәр. Һүҙ яһаусы һәм һүҙ үҙгәртеүсе ялғауҙар.

13. Исем. Исемдең категориялары. Исемдең һан категорияһы, уның төп үҙенсәлектәре.
14. Исем. Исемдең эйәлек категорияһы. Эйәлек затының мәғәнәһе.
15. Исем. Исемдең килеш категорияһы. Килеш формаларының грамматик мәғәнәләре.
16. Сифат. Төп һәм шартлы сифаттар.
17. Һан. Һан төркөмсәләре. Һандарҙың дөрөҫ яҙылышы.
18. Рәүеш. Рәүеш төркөмсәләре. Рәүештәрҙең дәрәжәләре.
19. Алмаш. Алмаштарҙың үҙ аллы һүҙ төркөмдәренә мөнәсәбәте, уларҙың мәғәнәһе. Алмаш төркөмсәләре.
20. Ҡылым. Ҡылымдың категориялары. Ҡылымдың яһалышы, ҡылымдарҙың яһалыу юлдары.
21. Ҡылымдың һөйкәлеш категорияһы. Хәбәр һөйкәлеше. Уның төп грамматик мәғәнәһе. Хәбәр һөйкәлешенең заман формалары системаһы.
22. Ҡылымдың һөйкәлеш категорияһы. Бойороҡ һөйкәлеше.

23. Ҡылымдың һөйкәлеш категорияһы. Шарт һөйкәлеше.

24. Ҡылымдың һөйкәлеш категорияһы. Теләк һөйкәлеше, уның мәғәнә үҙенсәлектәре.

25. Ҡылым. Ҡылымдарҙың һан, зат һәм заман категориялары.

26. Ҡылым төркөмсәләре. Исем ҡылым.

27. Ҡылым төркөмсәләре. Сифат ҡылым.

28. Ҡылым төркөмсәләре. Уртаҡ ҡылым.

29. Ҡылым төркөмсәләре. Хәл ҡылым.

30. Ярҙамсы һүҙ төркөмдәре. Теркәүестәр, бәйләүестәр, киҫәксәләр һәм уларҙың төрҙәре.

31. Модаль һүҙҙәр, уларҙың лексик-семантик төркөмсәләре.

32. Ымлыҡтар һәм уларҙың классификацияһы.

33. Һүҙ тураһында төшөнсә. Һүҙҙең лексик һәм грамматик мәғәнәһе. Һүҙҙең күп мәғәнәлелеге (полисемия).

34. Төп башҡорт һүҙҙәре һәм үҙләштерелгән һүҙҙәр. Актив һәм пассив лексика.

35. Омонимдар, омонимдарҙың төрҙәре.

36. Синонимдар. Синонимдарҙың төрҙәре.

37. Антонимдар. Антонимдар һәм антитезалар. Антонимдар һәм оксюморондар.

38. Фразеология. Ирекле һәм тотороҡло һүҙбәйләнештәр. Фразеологик берәмектәрҙең төрҙәре.

39. Синтаксис. Һөйләм тураһында дөйөм төшөнсә.

40. Һүҙбәйләнеш. Теҙмә һәм эйәртеүле һүҙбәйләнештәр.

41. Ябай һөйләм төрҙәре. Йыйнаҡ һәм тарҡау һөйләмдәр. Раҫлау һәм инҡар итеү һөйләмдәре. Ике һәм бер составлы һөйләмдәр. Тулы һәм кәм һөйләмдәр.

42. Һөйләмдең баш һәм эйәрсән киҫәктәре.

43. Һөйләмдә һүҙҙәр тәртибе. Һүҙ тәртибенең роле. Ыңғай һәм кире

һүҙ тәртибе. Һөйләм киҫәктәренең урыны.
44. Тиң киҫәктәр, уларҙың төрҙәре, һөйләм киҫәктәренең тиң булыуы өсөн төп шарт. Тиң киҫәктәрҙе үҙ-ара теркәүсе саралар. Тиң киҫәкле һөйләмдәр эргәһендә дөйөмләштереүсе һүҙҙәр.
45. Һөйләмдең айырымланған эйәрсән киҫәктәре. Хәл әйтеме һәм уның айырымланыуы.
46. Бер составлы һөйләмдәр һәм уларҙың төрҙәре. Бер составлы һөйләмдәрҙә баш киҫәктең бирелеше.
47. Ҡушма һөйләм тураһында дөйөм төшөнсә. Теҙмә ҡушма һөйләм. Теҙмә ҡушма һөйләмдә тыныш билдәләренең ҡуйылышы.
48. Эйәртеүле ҡушма һөйләмдәр. Эйәрсән һөйләмде баш һөйләмгә бәйләү саралары. Эйәрсән һөйләмдәрҙең төрҙәре.
49. Ҡатмарлы синтаксик конструкциялар.

Литература:

1. Башҡорт теле грамматикаһы. Фонетика, графика, алфавит, орфография, орфоэпия, морфонология, һүҙьяһалыш. 1 том. – Өфө: Китап,2018.
2. Башҡорт теле грамматикаһы. Морфология. 2 том. – Өфө: Китап, 2018.
3. Башҡорт теле грамматикаһы. Синтаксис. 3 том. – Өфө: Китап, 2018.
4. Зәйнуллин М.В. Хәҙерге башҡорт әҙәби теле. Морфология. – Өфө: Китап, 2005.
5. Ишбаев К.Ғ. Башҡорт телендә һүҙ төркөмдәренең һүҙьяһалыш парадигматикаһы. – Өфө: Ғилем, 2013.
6. Ишбаев К.Ғ., Абдуллина Г.Р., Ишкилдина З.К. Башҡорт теленең морфемикаһы, һүҙьяһалышы һәм морфонологияһы. – Өфө: Ғилем, 2006.
7. Ишбулатов Н.Х. Әхтәмов М.Х. Хәҙерге башҡорт теле. Фонетика, графика, орфография, орфоэпия, грамматиканың төп төшөнсәләре, морфемика, морфонология, һүҙьяһалыш. – Өфө, 2002.
8. Кейекбаев Ж.Ғ. Хәҙерге башҡорт теленең лексикаһы һәм

фразеологияһы. – Өфө, 2002.
9. Кейекбаев Ж.Ғ. Башҡорт теленең фонетикаһы (тасуири һәм сағыштырма-тарихи тикшеренеү тәжрибәһе). – Өфө, 2002.
5
10. Сәйетбатталов Ғ.Ғ. Башҡорт теле. 1-се том. Ябай һөйләм синтаксисы. – Өфө, 1999.
11. Сәйетбатталов Ғ.Ғ. Башҡорт теле. 2-се том. Ҡушма һөйләм синтаксисы. – Өфө, 2002.
12. Тикеев Д.С. Хәҙерге башҡорт теле. Ябай һөйләм синтаксисы. – Өфө, 2002.
13. Әхтәмов М.Х. Хәҙерге башҡорт теле: Лексикология. Фразеология. Лексикография. – Өфө, 2002.

Образцы тестовых заданий:

1. *Йылы* һүҙе ҡайһы осраҡта күсмә мәғәнәлә ҡулланылған?

1. Йылы көн
2. Йылы кейем
3. Йылы өй
4. Йылы ҡараш
5. Йылы йәй

2. Һуҙынҡы өндәрҙең телмәр ағышында ҡыҫырыҡлап сығарылыуы нисек атала?

1. Редукция
2. Элизия
3. Протеза
4. Эпентеза
5. Ассимиляция

3. Ваҡыт рәүештәрен табығыҙ:

1. Яҡында, бында, алда, йәнәшәлә
2. Шәп, рәхәт, тиҙ, ҡапыл, кинәт
3. Элек, борон, иртән, бая

4. Күп, байтаҡ, өсләтә, аҙ

5. Юрамал, бушҡа, юҡҡа

4. *Һәр аҙымда һиҙәм Ватанымдың бөйөклөгөн, көсөн, ҙурлығын* һөйләмендә ниндәй киҫәктәр тиң булып килгән?

1. Тиң эйәләр

2. Тиң аныҡлаусылар

3. Тиң хәлдәр

4. Тиң хәбәрҙәр

6

5. Тиң тултырыусылар

5. Эйәрсән һөйләмде табып, төрөн билдәләгеҙ: *Фән шуны раҫлай: тәбиғәт бер генә нәмәне лә үҙгәрешһеҙ ҡалдырмай.*

1. Эйә һөйләм

2. Аныҡлаусы һөйләм

3. Тултырыусы һөйләм

4. Хәбәр һөйләм

5. Хәл һөйләм

Критерии оценивания в баллах

Максимальная оценка – 100 (сто) баллов:

Процентное содержание

баллов суммарного

оценивания

Показатель оценивания Оценка0%

Не аттестован 1

1% – 20% Неудовлетворительно 2

21% – 50% Удовлетворительно 3

51% – 80% Хорошо 4

81% – 100% Отлично 5